

Institut für die Wissenschaften vom Menschen
Institute for Human Sciences

Polish Institute
of Advanced Studies

Економічне та соціальне становище української жінки- вимушеної мігрантки в умовах широкомасштабного російського вторгнення в Україну

липень 2022

Людмила Гуляєва

Українські мігранти

- Проблема мігрантів не нова. Але 2022 р. перетворив цю проблему на масштабний виклик для всього світу!
- За даними ООН з 24 лютого 2022 року:
 - ❑ 12,7 млн українців стали вимушеними мігрантами.
 - ❑ 7,7 млн осіб стали внутрішньо переміщеними особами.
 - ❑ 5 млн українців залишили Україну та виїхали за кордон, з них 54% (2,9 млн) українців виїхали до Польщі, 774 тис. – до Румунії, 490 тис. – до Угорщини, 443 тис. – до Молдови, 354 тис. – до Словаччини.
 - ❑ 578 тис. українців виїхали (або їх вивезли) до Росії.

Обкладинка польського часопису «Wprost».
Автор ілюстрації –Paweł Kuczyński

Жінки з дітьми складають переважну більшість вимушених мігрантів внаслідок війни в Україні

- ❑ 83 % (Центр Разумкова, березень 2022 р)
- ❑ 95% українських біженців, які виїхали в ЄС (ГО «Національний демократичний інститут», Польща)

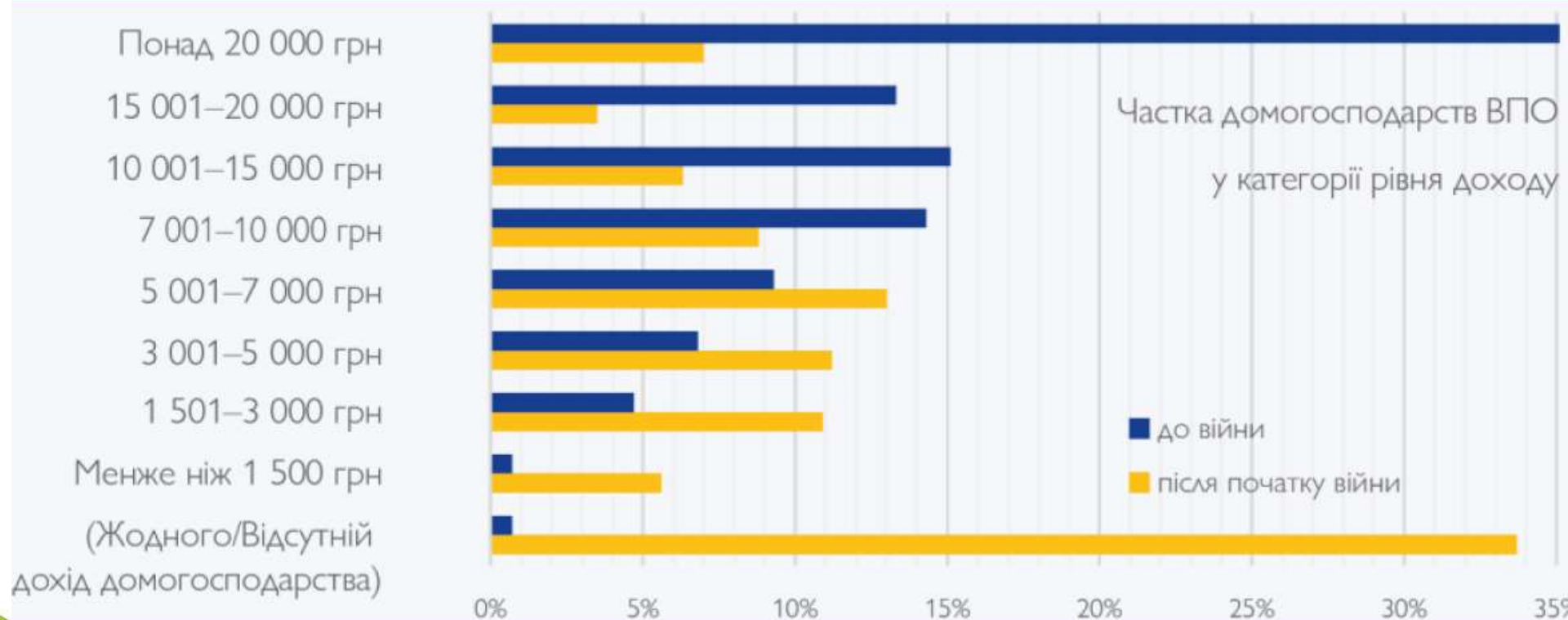

Фото: жінка поряд із будинком, зруйнованим ударом ракети в Слов'янську, Україна, 1 червня 2022 року
(Photo Андрій Андрієнко)

Як війна змінила життя української жінки: економічні й соціальні аспекти

- **Втрата роботи.** Серед українців, які мали роботу до широкомасштабної війни 2022 р, нині 53% не працюють, лише 2% знайшли нову роботу, а економічне становище українців внаслідок війни погіршилося на 80% (2022, Cedoss).
- **Скорочення ринку праці.** Унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну втрачено кожне 3-тє робоче місце (звіт Міжнародної організації праці, МОП, 2022).
- **Війна розлучила родини майже половини українців.** Більшість чоловіків залишаються захищати своє житло, а жінки, які переїжджають в інші регіони (2022, Cedoss).
- **Зміна гендерної ролі жінки.** Жінки часто змушені брати на себе роль годувальника сім'ї: дітей, літніх батьків, які переїхали з ними.
- **Стрімке скорочення доходів.** Більшість жінок та членів їх сімей втратили роботу або є прихованими безробітними, коли офіційно працевлаштовані та не отримують доходів. Водночас потреба сім'ї в грошах зростає: орендувати нове житло, купувати одяг, їжу та інші речі першої необхідності (більшість мігрантів, які виїжджають з дому, не можуть взяти з собою речі, їх потрібно купувати негайно).
- **Неможливість працевлаштуватися за професією.** Деякі професії в умовах війни втратили свою актуальність, жінці може знадобитися здобуття нових навичок, професій.
- **Стрімке зниження соціального статусу.** Жінки, що вчора були успішні, мали домівки та плани на майбутнє, раптово втрачають все.
- **Негативні соціально-психологічні наслідки.** Робота – це не тільки доходи, а й спосіб життя, спілкування та взаємодія з іншими, життєвий графік, те, що стабілізує, надає впевненості, знижує тривожність та підвищує самооцінку.

ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ВПО: ДО ВІЙНИ ТА НИНІ

- У перший місяць війни доходи ВПО різко зменшилися.
- 61% домогосподарств - з початку війни дохід менше 5 000 грн на місяць.
- 34% домогосподарств - останній місяць не отримали жодного доходу.

Гендерні ролі змінюються...

- Війна розлучила сім'ї майже половини українців. Жінки часто змушені брати на себе роль основної годувальниці та піклувальниці родини
- Багато чоловіків втратили роботу та пішли на військову службу, жінки опановують нові для себе ролі та працюють на декількох роботах, щоб компенсувати втрачений сімейний дохід.
- Жінки відіграють життєво важливу роль у гуманітарному реагуванні в місцевих громадах.
- Тягар неоплачуваної роботи зростає (догляд за рідними, домашні справи, волонтерство тощо).
- Зростання безробіття підвищуватиме ризик залучення жінок до роботи в незахищених неофіційних секторах економіки та призведе до зростання бідності.
- Проте, незважаючи на те, що жінки беруть на себе все більшу відповідальність в своїх сім'ях і громадах, вони значною мірою виключені з формальних політичних та адміністративних процесів прийняття рішень.

Які жінки поїхали закордон?

- «Це переважно жінки з вищою освітою, вони мотивовані і хочуть працювати, проте їм складно знайти роботу за фахом, бо їхні дипломи і спеціалізація потребують підтвердження в ЄС. Щоб розв'язати цю проблему, необхідно ухвалювати рішення на високому рівні»

ГО«Національний демократичний інститут» Польща

- Опитування польської агенції EWL: серед українців, які знайшли прихисток у Польщі, 20 % мають дистанційну роботу в Україні та засоби для існування.
- МВС Польщі: Кожен 4-й працездатний шукач прихистку з України працевлаштувався - це унікальне явище світового значення!

Ризики й небезпеки вимушених переміщень закордон

- **умови життя, матеріальне забезпечення, доступ до медичних послуг** не завжди належного рівня
- **найактуальнішою є проблема житла.** Пошук житла, роботи, шкіл та дитячих садків для дітей, мовний бар'єр, постійний психологічний пресинг і стрес — це ті виклики, які щодня доводиться долати більшості українців, що опинилися за кордоном.
- **Потреба у працевлаштуванні.** Опитування польської агенції EWL засвідчує: серед українців, які знайшли прихисток у Польщі, лише 20 % мали дистанційну роботу в Україні та, відповідно, засоби для існування.

Перспективи на ринку праці закордоном

❑ Плани:

- 72% мігрантів планують вивчати місцеву мову, не чекаючи на завершення війни
- 19% хочуть перекваліфікуватися і шукати нову роботу
- 14% підтверджуватимуть свій диплом, щоб працювати за спеціальністю у країні перебування.

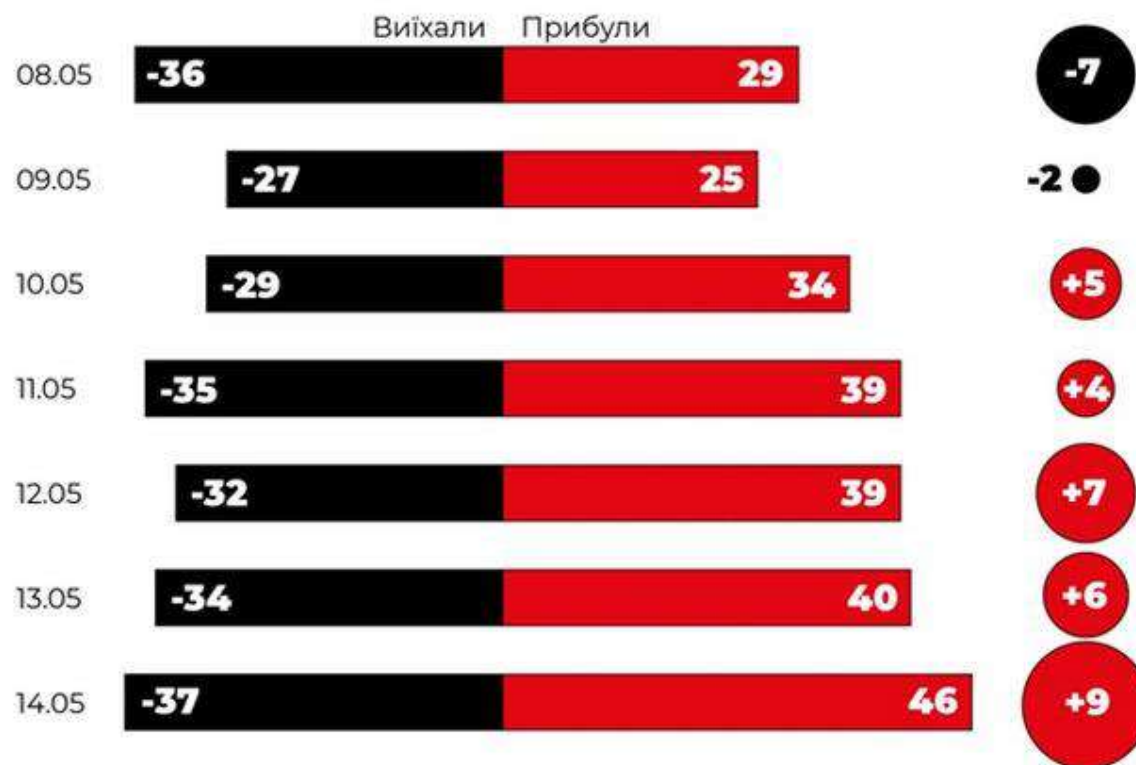
❑ Перешкоди:

- значна частина жінок опікуються малолітніми дітьми
- бракує знання мови
- віддаленість роботи від житла
- неформальна зайнятість
- ризик експлуатації та порушення трудових прав
- небезпека торгівлі людьми.

УКРАЇНЦІ ПОВЕРТАЮТЬСЯ

TOP
LEAD

Кількість людей, які виїхали та в'їхали в Україну, тис. осіб

Джерело: Державна прикордонна служба України

ДЖЕРЕЛО: ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

Чому жінки повертаються в Україну, хоча загрози високі?

- Кожна 20-та особа (5%) повертається через відсутність житла
- Лише 37% з тих, хто повертався, мали неповнолітніх дітей
- Матері не поспішають повертати дітей в Україну через фактор безпеки, прагнення створити дітям сприятливе соціальне середовище: умови для навчання, спілкування з однолітками, культурний і спортивний розвиток.

Управління верховного комісара
ООН у справах біженців

<https://cutt.ly/AJ8vEKr>

Складнощі у пошуку доступного й комфортного житла впливають на рішення повернутися

- Частину людей розмістили у тимчасових прихистках, таких як гуртожитки або готелі, спортзали або виставкові центри, що є не зручним житлом для довгострокового проживання, онлайн роботи чи навчання.
- У громадах мігрантів можуть поселити у соціальне житло. Втім, цей ресурс є обмеженим.
- Не всі мігранти мають достатньо фінансових ресурсів, аби орендувати житло у довгостроковій перспективі.
- Через масове переміщення людей кількість доступного для оренди житла як в Україні, так і у найбільш популярних серед мігрантів містах за кордоном — наприклад, Варшаві або Берліні — зменшилася.
- З різних причин люди не бажають їхати у менші міста (складність доступу до освіти, медицини, роботи), тоді як орендувати житло може бути простіше чи є безкоштовне житло у невеликих населених пунктах та віддалених місцях. Зрештою повертаються в постійне місце проживання в Україні.
- На рішення повернутися також впливає наявність власного житла у постійному місці проживання.
- Для частини жінок пошук житла у нових місцях може бути ускладнений наявністю дітей, тварин, відсутністю роботи і ризиком зіштовхнутися з сексуальним насильством з боку тих, хто надає житло.

Повернення додому: адміністративні причини

- 26 квітня 2022, КМУ, постанова №481: працівниці виконавчих органів і керівниці суб'єктів господарювання **державного сектору** економіки не можуть дистанційно працювати за межами України. Будуть звільнені, якщо не повернуться в Україну.
- **політика ЄС щодо громадян України:** безвіз, Директива про тимчасовий захист.
 - ☐ Ті, хто мають біометричний закордонний паспорт і не подавалися на тимчасовий захист, можуть перебувати на території ЄС лише 90 днів протягом кожних 180 днів.
 - ☐ Тимчасовий захист: можливості повернутися додому в будь-який час, бути в приймаючій країні понад 90 днів.

Художниця Ольга Курська

ПОТРЕБИ ВПО

Частка ВПО, які повідомили, що мають зазначені нижче потреби (загальна картина: «56% опитаних ВПО зазначили, що наразі їм потрібна фінансова підтримка»:

Гроші — фінансова підтримка	56%
Доступ до грошей (отримання грошей, відсутність готівки в банкоматах)	23%
Ліки та медичні послуги	27%
Транспорт	21%
Одяг і взуття, інші непродовольчі товари	22%
Інформація чи засоби зв'язку	15%
Харчові продукти	16%
Житло	15%
Засоби гігієни	14%

Самооцінка психологічного стану осіб, що повертаються в Україну

- шкала від 0 до 10, де 0 означає «максимальний рівень спокою, впевненості», а 10 відповідає максимальному рівню паніки, страху, невпевненості
- ❑ 24 лютого (на початок війни) респонденти оцінили 7,9 балу (57% оцінили балами від 8 до 10, високий рівень паніки, страху, невпевненості).
- ❑ Квітень-травень - 5,5 балу. Істотне покращення психологічного стану порівняно з початком війни.
- 94% опитаних вірять у те, що Україна переможе в цій війні, і жоден з опитаних не дав негативної відповіді.

Настрої та оцінки українських біженців, що повертаються на Батьківщину (квітень–травень 2022р.)

Разумков Центр 16 травня 2022. <https://cutt.ly/2J8jvCk>

Повернення додому: фінансові причини

- брак власних фінансових ресурсів і обмеження соціального забезпечення, яке пропонують міста і країни, що приймають біженок закордоном. Соціальних виплат може не вистачати на забезпечення мінімально гідного рівня життя.
- В Україні виплати зростають:
 - ☐ У березні та травні 2022 р. всі внутрішньо переміщені особи (ВПО) могли отримати 2000 грн, а переміщені діти й люди з інвалідністю — 3000 грн.
 - ☐ З травня 2022 р. допомогу зможуть отримати лише ВПО з територій, де ведуться активні бойові дії або які перебувають у тимчасовій окупації, й ті, чиє житло було пошкоджено або зруйновано.
 - ☐ в Україні з'являються ініціативи надання адресної фінансової допомоги ВПО від міжнародних організацій.

Повернення: фінансові причини

- У країнах ЄС дуже різні правила соціальної допомоги.
 - ❑ Польща - одноразову грошова допомога 300 злотих (орієнтовно 2300 грн), на дитину щомісяця 500 злотих (3900 грн).
 - ❑ Німеччина з 1 червня фінансова допомога - 400 євро щомісяця (орієнтовно 12700 грн).
- Грошової допомоги може не вистачати для забезпечення базових потреб. Не всі можуть отримати допомогу.
- Іноді чекати перших коштів потрібно декілька місяців. Процес отримання допомоги може бути складним, бюрократичним, затягнутим, хоча вона потрібна негайно.
- Це може впливати на рішення повернутися, навіть попри небезпеку.

Соціальна й фінансова допомога за кордоном: джерела

- Чи отримували ви будь-яку допомогу під час перебування за кордоном?
 - ☐ 64% респондентів отримували допомогу від державних органів країни перебування,
 - ☐ 64% отримували допомогу від пересічних громадян країни перебування, з якими вони раніше не були знайомі,
 - ☐ 56% отримували допомогу від волонтерських організацій,
 - ☐ 39% — від родичів, знайомих, друзів,
 - ☐ 29% — від Української держави,
 - ☐ Лише 4% відповіли, що не отримували жодної допомоги.
- Оцінюючи підтримку та допомогу, яка була їм надана в країні, де вони перебували, 62% відповіли, що дуже нею задоволені.

Жінки можуть не повернутися?

- Довше триватимуть воєнні дії, з меншою ймовірністю повертатимуться в Україну.
- Родини з дітьми, які підуть у школу або вступають у заклад вищої освіти за кордоном, з меншою ймовірністю повернуться.
- Ті, хто до початку повномасштабного вторгнення мали вищу освіту, володіли іноземними мовами, мали високий рівень доходу та були мобільними, матимуть більше можливостей влаштуватися за кордоном.
- Люди, які до початку повномасштабної війни планували виїхати з України, з більшою ймовірністю не повернуться згодом.
- Після відкриття кордонів для військовозобов'язаних чоловіків частина з них можуть поїхати за кордон для возз'єднання з родиною, яка виїхала раніше.
- Люди, які отримували державну соціальну допомогу в Україні та змогли виїхати після 24 лютого у країни, де стандарти соціального захисту є вищими, з меншою ймовірністю повернуться, поки матимуть можливість отримувати допомогу у цих країнах, зокрема у вигляді грошових виплат.
- Людям з інвалідністю, які є менш мобільними, може бути складніше повернутися в місце, де вони проживали до 24 лютого.
- Ті хто втратили житло, не матимуть куди повертатися.

Які висновки?

- Змінюється роль жінки в родині. Вона часто стає основною годувальницею. Тягар, який вона несе цілодобово, зростає: робота, піклування про родину, волонтерство, отримання доходів, вирішення життєвих проблем... Фінансова залежність від соціальної допомоги зростає також.
- Потрібне забезпечення переміщеним жінкам можливостей для професійного навчання та засобів до існування, враховуючи зміну гендерних ролей
- Потрібні адаптаційні програми для навчання та працевлаштування жінок з дітьми
- Соціальна допомога: золота середина й адресний підхід
- Заповнення прогалин у послугах з реагування на гендерне насильство.
- Проблема балансу: допомогти жінкам адаптуватися до нових умов, але зберегти їх бажання повернутися в Україну

Гуляєва Людмила

- **е-пошта:**

glp2002@ukr.net

- **Фейсбук**

facebook.com/liudmyla.huliaieva

- **Інстаграм:**

liudmyla_huliaieva

- **YouTube-канал** про гранти, фандрейзинг та фінансову грамотність «Людмила Гуляєва Liudmyla Huliaieva»

<https://www.youtube.com/channel/UCU94gywXzO2qVmfd3Wd6O8g>

- стипендіатка Ізраїльського інституту перспективних досліджень та Польського інституту перспективних досліджень PIASt
- Phd з економіки, доцент
- Потужний досвід розробки та керівництва соціальними, освітніми, науковими проектами за фінансування ЄС
- бізнес-тренер з фінансів, фінансової грамотності та менеджменту грантових проектів
- автор та керівник українського проекту «Вір у себе: вища освіта для людей з інвалідністю»,
- суддя міжнародного конкурсу бізнес-проектів молоді «Diamond Challenge for High School Entrepreneurs» (Університет штату Делавер, США)
- засновник освітнього проекту «Financial Literacy Hub»
- доцент кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму